

Základy sociální komunikace

- Komunikace - sdělování, dorozumívání, veřejné spojení, dopravní cesta
- Sociálně komunikační procesy - podmínkou a předpokladem existence společenství.
- Nejen tokem informací, komunikací mezi lidmi, také s přírodou, s Bohem (modlitba, rozjímání).
- S přírodou komunikují přírodní vědy (experiment jako kladení otázek přírodě).
- Komunikujeme s ní spíše tím, že se do ní vcitujeme, že s ní souzníme nebo ji umělecky ztvárňujeme.

Vývoj sociální komunikace

- **Sociální komunikaci rozlišujeme na:**

- - přímou x nepřímou
- - verbální x písemnou

- **Vývoj sociální komunikace:**

I. období řečové

II. dokumentové

a) rukopisné

b) tištěné

III. elektronické

Podobné rozlišení McLuhan: doba orální (I), fonetická (IIa),

elektronická (III). Médii jsou řeč, písmo, elektřina.

Vývoj sociální komunikace

- Vymezení podle McLuhana:
- **I. doba orální** – doba jednoho smyslu – sluch, velký význam má paměť. Negramotní lidé – žijí ve světě přísloví, pořekadel, podobenství, mýtů, pohádek. Přirozený jazyk bohatý na pojmenování deště, větru, chůze apod. Jazyk odráží život společenství, jeho projevy jsou i ozdoby, tetuáže ...
- **II. doba fonetická** – fonetické písmo (abeceda) na rozdíl od písma obrázkového odděluje vizuální kód od sémantického významu – doba zraku.

Vývoj sociální komunikace

Psané slovo:

- ovlivňuje řeč, gramatiku, syntax, artikulaci i společenské použití jazyka
- vede k odstupu od řeči, možno se zabývat myšlením → filosofie, věda
- individualizace, myšlení v posloupnosti
- historie se neděje již ve spirále, ale v přímce
- psané slovo získává na věrohodnosti
- mechanizace, abstrakce, fragmentarizace

Vývoj sociální komunikace

III. doba elektronická – objev elektřiny v 1/2 18.století – urychlení

- posloupnost myšlení střídána simultánností → simultánní média: rozhlas, televize
- elektřina médiem působícím na naše smysly – dochází ke spojení rozpojených smyslů → návrat ke kmenové společnosti, avšak globální (lidstvo jako globální vesnice)
- fascinace mýtem, přírodou nahrazuje vědu
- Jednotlivá období rozlišujeme na základě vynálezů. Ty se vzájemně nevytlačují, ale jednotlivé formy se postupně kumulují a vzájemně se ovlivňují.

Přímá komunikace

- Základem mezilidských vztahů a sociální komunikace – řečová a mimořečová přímá komunikace.
- Přímá komunikace mezi dvěma jedinci základem zprostředkování věcných obsahů – umožňují o něčem se dorozumět. Nejen rozumět jazyku, ale dorozumět se o věci.
- Nenahraditelné rysy dány tím, že jde o setkání dvou živých bytostí – dvou jedinečných osobnostních fondů, endoceptů.

Přímá komunikace

- Mimořečová komunikace – sděluje mnohdy více než samotné věty. Dodává větám smysl, pochází z vnitřního prostředí člověka, z jeho psychiky.
- Přináší do komunikace emocionální prvky – projevuje se sympatie, nepřátelství, láska, opovržení apod.
- dělíme ji na:
 - paralingvální prostředky
 - řeč lidského těla

Nepřímá sociální komunikace

- od objevu písma se rozrůstá
- probíhá prostřednictvím komunikačních prostředků:
 - rukopisné záznamy, dopisy
 - nápisy, vzkazy, doklady
 - rukopisné knihy, časopisy, noviny
 - film, telegraf, telefon
 - rozhlas, televize
 - počítač, internet, mobilní telefon

Nepřímá sociální komunikace

- S rozvojem individuálních a masmediálních prostředků nepřímé sociální komunikace získáváme znalosti o přírodě a společenském dění v naší zemi i ve světě
- Byli jsme při tom když 1. člověk přistál na měsíci, při pustošení vlny tsunami, při válečných konfliktech (válečné zpravodajství). Jsem ale vždy jen „jakoby“ při tom.
- Jsme v zajetí symbolické kultury, v izolaci od reálného světa.

Nepřímá sociální komunikace

- v 2. ½ 20. století zasahuje do nepřímé sociální komunikace počítač a tím způsobuje i změny v přímé sociální komunikaci
- možnost zaznamenat jakýkoliv zvuk, obraz a text v digitální podobě
- uchovává stále rozsáhlejší texty na stále menší ploše, vyvolává informace v krátkém čase na globální vzdálenosti
- zvyšování efektivity v důsledku propojování se spojovou, reprografickou a tiskárenskou technikou

Nepřímá sociální komunikace

- Počítač používán jako integrující nástroj - automatizace:
 - 1) přístupových cest k informačním fondům, nahrazení katalogů knihoven a bibliografických seznamů
 - 2) ukládání celých textů na počítačové nosiče a automatizované vyhledávání
 - 3) vytvoření faktografických informačních systémů a smysluplné propojování jejich jednotlivých prvků
- Komunikace s počítačem umožňuje čerpat z nově uspořádaného znakově zaznamenaného poznání
- V důsledku možností počítačů a jejich sítí změněna reprezentace poznání

Paralingvální prostředky

- zvukové (fonetické) vlastnosti lidské řeči
- mnohdy nemají protějšek v grafických prostředcích
- informují o aktuálním stavu mluvčího
- mohou být vrozené, ale i získané během života
- hrají úlohu v image osobnosti
- negativní paralingvální prostředky a zlozvyky – záhodno záměrně se zbavovat – velmi obtížné
- platí zvláště u veřejně vystupujících lidí (politiků, moderátorů, herců, učitelů, manažerů)
- ovlivňují význam a smysl sdělení

Paralingvální prostředky

- smysl v komunikaci – vyjevuje se ve větách, v pohybech svalů, i v pouhé komunikační situaci, ve znalosti komunikujících
- komunikovat jde i mlčením. Co však nejde je nekomunikovat (není možné se ne-chovat)
- » **intenzita hlasu** – síla hlasu může odrážet sebevědomí mluvčího, jeho důraz na části sdělení
- » **tempo mluvy** – vypovídá o temperamentu mluvčího a míře jeho aktuálního vzrušení
- » **intonace** – výška hlasu typická pro pohlaví (soprán, mezzosoprán, alt - ženy, tenor, baryton, bas - muži) a věk mluvčího (typické pro pubescenty).

Paralingvální prostředky

- » **barva hlasu** – sytý, zvučný, kovový, šeplavý atd.
- » **frázování** – členění projevu, vyjadřuje sebevědomí a odvahu, váhavost, nejistotu či opatrnost ve vyjadřování mluvčího
- » **pazvuky** a slova vyplňující pauzy v průběhu řeči (prostě, samozřejmě ...)
 - jde o zlozvyky či nezvládnuté vnější tlaky (stres, tréma)
 - př. stereotypní vulgární oslovování místo oslovování jménem, jak to dělá část mládeže – svědčí o povahové primitivnosti a nedospělosti

Řeč lidského těla

- komunikace beze slov, doprovod řeči
- pohybové projevy člověka zkoumá kineziologie (také antropomotorika)
- mimořečové prostředky se mohou používat samostatně bez vazby na lidskou řeč
- důležité pro politiky, manažery, novináře, herce, vychovatele, kriminalisty ..
- komunikace mezitónů, postojů, nálad, skutečných pocitů
- konáme mimovolně, spjata s podvědomím
- upřímnější než slova

Řeč lidského těla

- řeč lidského těla – společný světový jazyk, má nářečí – kývání hlavou ano x ne (Bulhaři naopak než my). Italové jsou živí, severané umírnění
- komunikujeme i tím, kam a jak si sedáme, hrou prstů, rukou, nohou, hlavy...
- řeč se v čase mění (společensky i individuálně), mimořečové prostředky ne, jsou stále
- mimořečové prostředky mimovolní - lze do určité míry zvládnout, ale obtížněji než slovní projevy. Tato schopnost roste s věkem a postavením
- u dítěte průhledné. Dospělí přestávají ovládat ve vypjatých situacích života – spěch, tíseň, napjaté očekávání, stres...

Řeč lidského těla

- uplatňuje se i v nepřímé komunikaci, např. ve filmu, televizi
- » **mimika** – výraz tváře doprovázející řeč či samostatný výraz tváře bez řeči
- » **pantomimika** – celkový pohyb těla
- » **haptika** – dotyky a taktilní, dotykové a hmatové počitky (pozitivní – polibek, pohlazení, negativní – útok, bití)
- » **posturika** – postoje a držení těla komunikantů. Vyjádření vzájemného vztahu (úcta x neúcta, oficiálnost x intimnost, ústupnost x agresivita)

Řeč lidského těla

- » **distanční (intimní) zóny** – i u živočichů (ptáci zpěvem chrání svá území)
- každý člověk má svoji intimní zónu
- 4 pásma:
 - *intimní zóna*: těsná blízkost do 40 cm
 - *osobní odstup*: na vnější hranici nelze dosáhnout na člověka, od 40 – 120 cm
 - *společenský odstup*: nadřízený x podřízený, od 120 – 360 cm
 - *veřejný odstup*: prominentní osoby se distancují od jiných osob, což jim umožňuje důstojný pohyb, od 360 cm

Řeč lidského těla

- distanční zóny se liší u jednotlivých národů, také u různých povolání. Obyvatelé menších ploch (Japonci) x větších; lidé zvyklí pohybovat se ve volném prostoru (zemědělci).
- Porušování nepsaných pravidel neverbální komunikace má psychické a sociální důsledky. Např. porušování distančních zón v dopravních prostředcích → zvýšená agresivita, neurvalé jednání.

Metakomunikace

- když nevyužíváme komunikaci ke komunikaci, ale k tomu, abychom komunikovali o komunikaci
- musíme užít pojmy, které nejsou součástí komunikace, ale pojednávají o ní
- Přitom: výzkumu lidské komunikace je k dispozici pouze přirozený jazyk. Ten používán v komunikaci i v metakomunikaci → problém
- Syntax – stavba vět a souvětí, skladba, pravidla pro kombinace symbolů
- Sémantika – studium vztahů mezi formou a významem znaku, význam jazykových jednotek
- Pragmatika – studium vztahu znaků k jejich mluvčím

Modely komunikace

- **Formální model:**

komunikátor kanál → komunikant

vysílač → přijímač

- **model K. Jasperse (filosof):**
 - sociální komunikace znamená naslouchající sounáležitost a odpovědnou otevřenost
 - naslouchání – umění naslouchat – nutno se učit. Ne jen slyšet, ale porozumět druhému, pochopit, o co mu jde

Modely komunikace

- může jít jen o povídání, o přijetí druhým člověkem, projev názoru, radosti z komunikace. Zapojit nejen sluch, ale i zrak, vcítění
- odpovědná otevřenost – vyjít druhému vstříc, abych mohl pochopit kořeny jeho uvažování
- tento model podmiňuje lidskou existenci. Týká se i skupin, národů, států – mají problémy nejen s dorozuměním, ale i s porozuměním
- třeba kvůli řešení globálních problémů Země i kvůli komunikaci výsledků vědy široké laické veřejnosti

Nepřímá sociální komunikace

- vývoj nepřímé komunikace – zdokonalování schopnosti člověka zaznamenávat znakově své znalosti tak, aby mohly být uchovávány a šířeny
- vynález písma – před 5000-6000 let → psané a tištěné knihy
- knihovny a archivy – zachování kontinuity ve vývoji lidského rodu, překonání rozptylu poznatků a dosud osvojených znalostí
- archivy – uchovávají znakově zaznamenané památky, písemné pozůstalosti institucí, skupin lidí i individuů
- knihovny – organizované sbírky knih a dokumentů, jde o možnost znovu je použít

Nepřímá sociální komunikace

- papír – levnější než pergamen, v Číně již 2.st., Evropa → díky Arabům 11.st.
- tisk – 11.století Čína
 - technologie s pohyblivými literami, menší využití → velké množství piktogramů
 - 1400 Evropa – Jan Gensfleisch zvaný Gutenberg
 - knihtisk vyvolal: nacionalismus a vznik novodobých národů, podnítil rozvoj průmyslu, rozšíření trhů, zvýšení gramotnosti a vzrůst vzdělanosti, náboženské nepokoje

Nepřímá sociální komunikace

- poznání dostalo křídla – rychlé zhotovení knihy (dříve 2 – 3 roky)
- linotype – Otmar Merghentaler, 1886 – sázecí stroj, automatizace tiskařského lisu → časopisy, noviny
- 1876 – vynález telefonu, dnes mobilní telefon
- rozhlas – 20. léta 20. st., v Československu 1923
- 1953 – televize v Československu
- rozhlas a film – od nepřímé komunikace mezi jednotlivci k hromadné synchronní komunikaci

Nepřímá sociální komunikace

- ½ 20.st. – elektronický počítač: nový sociální jev
- objevy vedoucí k počítači:
 - 1. znovuobjevení dvojkové soustavy
 - 2. pravidla matematické logiky G. Boola (booleova algebra)
- aplikace symbolické logiky pomocí relé
- vynález tranzistoru
- počítače pronikají do institucí a postupně i do domácností

Studijní literatura

- McLUHAN, Marshall. *Člověk, média a elektronická kultura: výbor z díla*. 1. vyd. Brno : Jota, 2000. 415 s. ISBN 8072171283.
- McLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. 1. vyd. Praha : Odeon - nakladatelství krásné literatury a umění, 1991. 348 s. ISBN 8020702962.
- WATZLAWICK, Paul. *Pragmatika lidské komunikace : interakční vzorce, patologie a paradoxy*. Vyd. 1. Hradec Králové : Konfrontace, 1999. 243 s. ISBN 8086088049.
- PEASE, Allan. *Řeč těla : jak porozumět druhým z jejich gest, mimiky a postojů těla*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 137 s. ISBN 8071785822.
- LEWIS, David. *Tajná řeč těla*. Praha : Victoria Publishing, 1995. 229 s. ISBN 808560549X.